

Larus fuscus

(L., 1758)

Mewa żółtonoga

Rząd: siewkowe, podrząd: mewowce, rodzina: mewy

Status występowania w Polsce

Gniazduje wyjątkowo, gdyż Polska leży poza arealem regularnego gniazdowania gatunku. Nieliczne, przeważnie niedojrzałe ptaki spędzają u nas lato. Nielicznie przelotny wiosną i jesienią. Zimuje skrajnie nielicznie.

Opis gatunku

Mewa żółtonoga jest nieco większa od śmieszki. Wymiary: długość ciała 52–67 cm, rozpiętość skrzydeł 135–155 cm, masa ciała samców 620–1100 g, a samic 450–910 g. Samce są nieco większe od samic. W Polsce występuje głównie podgatunek *L. f. fuscus*, o czarnym wierzchu ciała w szacie ostatecznej. Jednolity, czarny wierzch ciała i skrzydeł, z czarno-białym wzorem na końcu skrzydła u ptaków dorosłych, osiągany jest w ciągu 3–4 lat; poza tym upierzenie jest białe, z szaro kreskowaną głową w zimie. Nogi i dziób są żółte, tęcza jasna, oko obwiedzione czerwoną obrączką powiekową. Ptaki dorosłe przechodzą dwa pierzenia w roku – częściowe do szaty godowej (między styczniem a marcem) i całkowite do szaty spoczynkowej (między majem a listopadem). Ptaki w szacie młodocianej są brunatne, z jaśniejszą, białawą głową i spodem ciała. Szaty pośrednie, dwie do czterech, występujące między szatą młodocianą a ostateczną, są bardzo zmienne, lecz ilość czarnej lub grafitowej barwy zwiększa się z wiekiem – w pierwszej szacie występuje ona tylko na grzbiecie, w szatach starszych także na skrzydłach.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Identyfikacja mewy żółtonogiej w terenie jest zadaniem trudnym, wymaga dużego doświadczenia i opatrzenia z innymi gatunkami mew. Od wszystkich dużych mew odróżnia ją ciemny, czarny, grafitowy lub ciemnoszary kolor grzbietu i wierzchu skrzydeł, a od mewy siodłatej *Larus marinus* (A187) o podobnym ubarwieniu – delikatna, smuklejsza sylwetka o węższych skrzydłach i bardziej okrągłej głowie oraz mniejsza ilość białej barwy na końcach skrzydeł. W szatach pośrednich najlepszymi cechami odróżniającymi mewę żółtonogą od podobnych gatunków są bardzo ciemne skrzydła z wierzchu bez jasnych partii, stosunkowo niewielkie rozmiary oraz smukła i delikatna sylwetka. Rozpoznawanie, schematy pierzenia i wygląd mew żółtonogich w różnym wieku dyskutują szczegółowo różni autorzy (m.in. Grant 1986, Jonsson 1998, Malling Olsen i Larsson 2003 oraz Rauste 1999).

Biologia

Tryb życia

Gatunek o aktywności dziennej, przez cały rok towarzyski, gniazduje kolonijnie, a w okresie pozalęgowym często występuje w stadach.

Lęgi

Mewa żółtonoga gniazduje pojedynczo bądź kolonijnie. Kolonie mogą osiągać liczebność od kilku do kilkunastu tysięcy par. Samce jako pierwsze pojawiają się na stanowisku lęgowym i zajmują terytorium, którego pary bronią aż do opuszczenia go przez rodzinę w końcu sezonu lęgowego. Mewa żółtonoga jest gatunkiem monogamicznym, pary zwykle kojarzą się na wiele lat, choć partnerzy zimują oddzielnie. Związek odnawiany jest każdego roku na lęgowisku, a towarzyszą temu złożone zachowania tokowe. Dojrzałość płciowa jest osiągnięta w trzecim lub czwartym roku życia. Terminy przylotu ptaków na lęgowiska są zróżnicowane geograficznie: w południowo-zachodniej części arealu trwa on od lutego do kwietnia (tu też część populacji jest osiadła), a na północy w kwietniu–maju. Gniazdo zakłada się na ziemi lub na półce skalnej, w miejscach odsoniętych lub częściowo osłoniętych i stanowi płytki dołek o średnicy 15–18 cm, skąpo wysłany częściami roślinnymi, piórami czy kamykami i muszlami. Niektóre ptaki zakładają gniazda na dachach budynków i innych konstrukcjach. Ptaki odbywają jeden lęg w sezonie, w zniesieniu są 3 jaja (rzadziej 2, wyjątkowo 1 lub 4). Po utracie lęgu samica może ponowić zniesienie (wówczas często zniesienia są mniejsze, 2-jajowe). Lęgi rozpoczynane są w kwietniu i maju, a powtórne do lipca. Wysiadywanie rozpoczyna się po złożeniu ostatniego jaja i trwa 24–27 dni. Biorą w nim udział oba ptaki z pary. Pisklęta przez pierwsze 3–4 doby życia przebywają w gnieździe. Kolejne 30–40 dni, aż do uzyskania lotności, spędzają na terytorium pary rodzicielskiej, gdzie są otaczane opieką i karmione przez oboje rodziców. Termin opuszczenia terytorium lęgowego przez rodzinę rozciąga się od lipca do września.

Zagęszczenie w koloniach, w optymalnych siedliskach, sięga maksymalnie 120 par/ha (Bretania, Francja), choć zwykle jest niższe.

Wędrowki

Mewa żółtonoga wędruje zazwyczaj w dzień, pojedynczo lub stadnie. Wzorzec wędrowki jest u mew żółtonogich zróżnicowany geograficznie. Populacje zachodnioeuropejskie wędrują do południowej Europy i na wybrzeża zachodniej Afryki, a część ptaków jest osiadła. Populacje północne są bardziej wędrowne i migrują na zimę do stref tropikalnych. Wędrowka na lęgowiska ptaków dorosłych trwa od lutego do maja, a jesienna od lipca do listopada. Ptaki młodociane w 2. roku życia, niezdolne do rozrodu, wędrują również w kierunku lęgowisk. Populacje zachodnioeuropejskie wędrują głównie wzdłuż wybrzeży morskich, natomiast północne przelatują nad centralnymi obszarami Eurazji, podążając wzdłuż rzek.

Podczas wędrowek mewy żółtonogie zatrzymują się we wszelkich typach siedlisk związanych z wodą. Są to: wybrzeża morskie, jeziora, rzeki, zbiorniki zaporowe, stawy rybne i inne zbiorniki wodne. Licznie odwiedzają wysypiska odpadów.

Zimowanie

Zimowiska mew żółtonogich rozmieszczone są w strefach umiarkowanych i tropikalnych Eurazji i Afryki. Populacja bałtycka zimuje od południowo-wschodniej części Morza Śródziemnego przez Bliski Wschód do okolic równikowych wschodniej Afryki na południu i Morza Arabskiego na wschodzie.

Pierwsze ptaki pojawiają się na obszarach zimowisk we wrześniu i październiku, a masowy przylot ma miejsce w listopadzie–grudniu. Opuszczają zimowiska od lutego do kwietnia, najwięcej ptaków odlatuje w kierunku terenów lęgowych w marcu.

Pokarm

Gatunek wszystkożerny. W skład pokarmu wchodzi zwierzęta bezkręgowce i kręgowce (lub ich fragmenty), jaja robowane z gniazd, materiał roślinny (np. owoce: jagody i borówki) i odpadki pochodzenia antropogenicznego. W diecie przeważają składniki najłatwiejsze do zdobycia. W siedliskach naturalnych mewy żółtonogie bazują na pokarmie zwierzęcym, jak np. ryby, a w bliskości człowieka podstawą pokarmu są odpadki. Przy pobieraniu pokarmu mewy te posługują się dziobem. Ofiara może być pobierana w locie z powierzchni wody, spod powierzchni wody czy spod wody podczas płytkiego nurkowania. Owady są często chwytane w locie, zbierane podczas chodzenia po powierzchni gruntu lub brodzenia w płytkiej wodzie. Duża część pokarmu uzyskiwana jest w drodze pasożytnictwa pokarmowego oraz przeszukiwania odpadów, np. na składowiskach komunalnych. Żeruje także na szczątkach ryb wyrzucanych przez rybaków podczas sortowania połowu. Skład pokarmu piskląt jest podobny do diety ptaków dorosłych.

Występowanie

Siedlisko

Decydujące dla gniazdowania gatunku są trzy podstawowe czynniki: bliskość wody, obecność dogodnego miejsca na założenie gniazda oraz mała odległość od stałych źródeł pokarmu. Siedlisko lęgowe obejmuje wszelkiego typu tereny w pobliżu wód. Mogą to być półwyspy, wyspy lub wręcz pojedyncze skały i kamienie wystające z wody na morzach, jeziorach i rzekach; klify nadmorskie, dachy budynków i innego typu konstrukcje. Miejsce na gniazdo musi zapewniać bezpieczeństwo lęgu, tj. być niedostępne lub przynajmniej trudno dostępne dla drapieżników lądowych. Stała baza pokarmowa nie może być oddalona więcej niż kilkanaście kilometrów od miejsca lęgowego.

Siedliska podczas wędrowki i zimowania są zbliżone: konieczna jest obecność dużej powierzchni wody lub wysp niedostępnych dla drapieżników lądowych, gdzie ptaki mogą bezpiecznie przenocować, a także bliska obecność bazy pokarmowej (nie dalej niż kilkanaście km). Mewa żółtonoga zimą związana jest z takimi siedliskami wodnymi, jak wybrzeża morskie, estuaria, jeziora słodkie i słone, stawy, rzeki; chętnie odwiedza wysypiska odpadów (np. nad Zat. Perską).

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

1130 Ujścia rzek (estuaria)

1150 Zalewy i jeziora przyzemskie (laguny)

1160 Duże płytkie zatoki

2110 Inicjalne stadia nadmorskich wydm białych

Rozmieszczenie geograficzne

Wyróżniono 5 podgatunków, z których 4 występują w Europie. Najbliżej granic Polski gniazduje podgatunek *L. f. fuscus*. Zamieszkuje Szwecję, północną Norwegię, Finlandię i dalej na wschód do Morza Białego. Zimuje przede wszystkim w Afryce i południowo-zachodniej Azji. Podgatunek *L. f. graellsii* gniazduje na europejskich wybrzeżach Atlantyku i Morza Północnego i na Islandii, zimuje od południowo-zachodniej Europy do zachodniej Afryki. Podgatunek *L. f. intermedius* gniazduje w Holandii, na wybrzeżach Danii i południowej Norwegii, zimuje przede wszystkim w zachodniej Europie i zachodniej Afryce. Podgatunki syberyjskie (*L. f. heuglini* i *L. f. taimyrensis*) swoje lęgowiska mają w tundrze eurazjatyckiej od Półwyspu Kolskiego aż do Półwyspu Tajmyr na wschód, natomiast zimowiska ich znajdują się w Azji Mniejszej, we wschodniej Afryce, sięgając na tereny na południe od równika, wokół Półwyspu Arabskiego i na wschód do południowych Chin i Japonii.

Rozmieszczenie w Polsce

Jako ptak przelotny mewa żółtonoga pojawia się w całym kraju, na wybrzeżu i wschodzie kraju liczniej niż na zachodzie. Wędrowka przebiega wzdłuż większych rzek

(Wisła, Bug). Podczas przelotu tworzy niewielkie koncentracje. Regularnie występuje przy ujściu Wisły, niejednokrotnie w stadach powyżej 100 os. Znane są dwa przypadki gniazdowania w Polsce, jeden miał miejsce na Pobrzeżu Słowińskim (1 p., 1987–1989), a drugi w delcie Świny (1 p., 1991). Nieliczne obserwacje par lub ptaków dorosłych na wybrzeżu i w dolinie Wisły w okresie lęgowym i w miejscach dogodnych do lęgów wskazują, że, sporadycznie, pojedyncze pary mogą próbować gniazdować w Polsce. Polska leży poza głównym arealem lęgowym mewy żółtonogiej. Wobec drastycznego spadku liczebności podgatunku *L. f. fuscus*, którego lęgowiska znajdują się najbliżej granic Polski, nie należy spodziewać się ponawiania prób lęgów w kraju. W okresie najbliższych kilkunastu lat może jednak dojść do próby skolonizowania polskiego wybrzeża przez ekspansywne formy zachodnie.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni
BirdLife International: SPEC 4

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2, załącznik II

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Jedno miejsce lęgu, na Pobrzeżu Słowińskim, znajduje się w Słowińskim PN, natomiast drugie, spod Karsiboru, leży na gruntach należących do Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków i podlega ochronie jako ostoja ptaków. Ptaki przelotne zatrzymują się na wielu obszarach, chronionych w różnej formie (parki krajobrazowe, rezerваты przyrody).

Rozwój i stan populacji

Populacje zachodnioeuropejskie mewy żółtonogiej, w wyniku zaprzestania tępienia gatunku przez człowieka i wzrostu dostępności bazy pokarmowej, od początku XX w. znacznie zwiększyły swą liczebność i areal występowania. Liczebność w Europie szacuje się na 230 000–250 000 p., a najliczniejsza populacja występuje na Wyspach Brytyjskich (ok. 85 000 p.). Populacja bałtycka (*L. f. fuscus*) wykazuje odwrotne trendy zmian, wycofując się z wielu wcześniej zajmowanych obszarów lęgowych. Całkowita liczebność populacji tego podgatunku wynosi 10 000–15 000 p. lęgowych, z największą populacją w Finlandii: 6000–9000 p. Główne przyczyny zaniku tej populacji to przełowienie bałtyckich populacji ryb będących podstawą pokarmu w okresie lęgowym, konkurencja z mewą srebrzystą, kumulacja toksycznych związków

chemicznych na zimowiskach i lokalnie – tępienie przez ludzi. Liczebność i ewentualne trendy zmian w populacji syberyjskiej są nieznanne.

W Polsce występuje głównie podgatunek *L. f. fuscus*, ale z pewnością zalatuje również skandynawski podgatunek *L. f. intermedius*. Jak wspomniano, w kraju miały miejsce tylko sporadyczne lęgi pojedynczych par. W okresie pozalęgowym największe koncentracje znane są z Zat. Gdańskiej (do 400 os. w lipcu 1987 we Władysławowie) i z ujścia Wisły (135 os. w kwietniu 1988 czy powyżej 200 os. w sierpniu 1998). Niewiele mniejsze koncentracje można spotkać na śródlądziu, np. na stawach Dojlidy koło Białegostoku (do 180 ptaków wiosną 2001), oraz na innych zbiornikach zaporowych i kompleksach stawów (do kilkudziesięciu ptaków). Zimowe spotkania są sporadyczne, gdyż mewy żółtonogie z tej części Europy zimują w większości w tropikach. Mewa żółtonoga nie ma większego znaczenia dla gospodarki człowieka. Jednakże silny wzrost liczebności niektórych populacji miejskich (np. w Wielkiej Brytanii) w ostatnich latach powoduje, że obecność ptaków staje się dla lokalnych społeczności uciążliwa, np. wskutek zanieczyszczenia przez ptaki odchodami samochodów, budynków i miejsc użyteczności publicznej, głośne zachowanie przy gniazdach lub potencjalne zagrożenie epidemiologiczne (brak jednak na ten temat szczegółowych danych). Lokalnie i okresowo mewy żółtonogie mogą spowodować umiarkowane straty w gospodarce rybackiej, wykradając ryby z magazynów i kutrów w portach rybackich.

Zagrożenia

W chwili obecnej trudno wskazać czynniki stanowiące zagrożenie w Polsce dla tego gatunku.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- chronić obszary morskie przed zanieczyszczeniami ropopochodnymi;
- zapewnić spokój mewom na obszarach ich koncentracji na wybrzeżu przez całoroczne wyłączenie tych obszarów z użytkowania turystycznego i rekreacyjnego.

Propozycje badań

Należy zbadać:

- przebieg tras przelotu mew wędrujących nad Polską, szczególnie wiosną;
- rozmieszczenie miejsc regularnego zatrzymywania się mew w czasie wędrówki dla odpoczynku (nocowania) i żerowania;
- dynamikę przebiegu wędrówki i liczebność przelatujących ptaków;
- kwestę potencjalnego gniazdowania gatunku na polskim wybrzeżu.

Monitoring

- coroczna kontrola kolonii lęgowych mewy srebrzystej dla wykrycia ewentualnego gniazdowania mewy żółtonogiej;
- coroczne liczenie ptaków wędrownych, w okresach wrzesień–październik (wędrownka jesienna) oraz kwiecień (wędrownka wiosenna). Metodyka do ustalenia (jako miejsca liczeń) proponowane są wysypiska śmieci w pobliżu dużych miast).

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
 BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 3. Waders to Gulls. Oxford, 913 s.
- GLUTZ V. BLOTZHEIM U. N., BAUER K. M., BEZZEL E. (red.) 1982. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8/I. *Charadrii formes* (3. Teil). *Stercorariidae-Laridae*. Wiesbaden, 699 s.
- GRANT P. J. 1984. Mewy – przewodnik do rozpoznawania. *Not. Orn.*, 25, 5: 1–176.
- HARIO M. 1990. Breeding failure and feeding conditions of Lesser Black-backed Gulls *Larus f. fuscus* in the Gulf of Finland. *Ornis Fenn.*, 67: 113–129.
- HARIO M., RUDBÄCK E. 1996. High frequency of chick diseases in nominate Lesser Black-backed Gulls *Larus f. fuscus* from the Gulf of Finland. *Ornis Fenn.*, 73: 63–77.
- JONSSON L. 1998. Baltic Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus fuscus* – moult, ageing and identification. *Birding World*, 11: 295–317.
- LLOYD C., TASKER M. L., PARTRIDGE K. 1991. The Status of Seabirds in Britain and Ireland. London, 608 s.
- MALLING OLSEN K. M., LARSSON H. 2003. Gulls of Europe, Asia and North America. London, 608 s.
- NEUBAUER G., MANIAKOWSKI M. 2002. Występowanie mewy żółtonogiej *Larus fuscus* w Toruniu w latach 1991–2001. Taksonomia i identyfikacja podgatunków. *Not. Orn.*, 43: 83–105.
- NEUBAUER G. – dane niepublikowane.
- PIETRASIK J. – dane niepublikowane.
- PONS J. M., YÉSOU P. 1997. Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus*. W: Hagemeijer W. J. M., Blair M. J. (red.) The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their Distribution and Abundance. London, s. 336–337.
- RAUSTE V. 1999. Kennzeichen und Mauser von „Baltischen Heringsmöwen“ *Larus [fuscus] fuscus* and „Tundramöwen“ *L. [fuscus] heuglini*. *Limicola*, 13: 105–128, 153–188.
- STRANN K. B., VADER W. 1992. The nominate Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus fuscus*, a gull with a tern-like feeding biology, and its recent decrease in Northern Norway. *Ardea*, 80: 133–142.
- SNOW D. W., PERRINS C. M. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Oxford. Vol. 1. Non-Passerines. Oxford, New York, 1008 s.
- TOMIAŁOJC L., 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJC L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- ZAGALSKA-NEUBAUER M. – dane niepublikowane.
- ZIELIŃSKI P. – dane niepublikowane.

Grzegorz Neubauer